

УДК 378.046.4: 378.048.2

Києнко-Романюк Лариса Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методології та управління освітою Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, м. Вінниця, e-mail: krlesya@ukr.net

Заячківська Леся Миколаївна, учитель вищої кваліфікаційної категорії, викладач інформатики Могилів-Подільського монтажно-економічного коледжу Вінницької області, м. Вінниця, e-mail: lesya_1979@ramler.ru

ІНФОРМАЦІЙНІ ВМІННЯ І КОМУНІКАЦІЙНІ НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ

Анотація

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена тим, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій нині є провідним завданням освіти України. Інформаційні вміння і комунікаційні навички розглядаються як якісно нові можливості поширення й акумулювання знань. Актуальною є проблема їх умілого використання вчителями на науковому і методичному рівнях, викладачами СППО для підвищення кваліфікації педагогічних працівників і педагогічної самоосвіти. Для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності, інформаційні вміння і комунікаційні навички в учителя мають бути сформованими на рівні науково-методичних компетентностей і органічно поєднуватись з розумінням дидактичних функцій ІКТ відповідно до етапів, форм, цілей та завдань уроку.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетентності, інформаційні вміння, комунікаційні навички, навчально-виховний процес.

Постановка проблеми. Майбутнє суспільства – сучасне освіти. Завдання освіти змінюються зі зміною типу і пріоритетних завдань суспільства. Поліпшення якості освіти є необхідною умовою формування інформаційного суспільства і конкурентоспроможної економіки. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу освіти нині є провідним завданням освіти України. У світовій освітній практиці інформаційні вміння і комунікаційні навички розглядаються як

якісно нові можливості поширення й акумулювання знань. Водночас актуальною є проблема їх умілого використання вчителями у навчально-виховному процесі на науковому і методичному рівнях, викладачами системи післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації педагогічних працівників і самоосвіти. В умовах становлення і розвитку високотехнологічного інформаційного суспільства постає необхідність у формуванні й розвитку інформаційних умінь і комунікаційних навичок як складових науково-методичних компетентностей вчителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури засвідчив, що українськими вченими дослідження розвитку професійних компетентностей учителів ведуться в різних напрямках. Це знайшло відображення у роботах О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшиної, О. Савченко, С. Трубаچهвої, Л. Парашенко, Г. Фрейман. Огляд літератури з теми свідчить, що вченими вивчається проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів і розглядається у різних аспектах. Зокрема, дана тема представлена у працях В. Адольфа, І. Ареф'єва, В. Бондаря, Н. Кузьміної, В. Лозової, А. Орлова, В. Пилипівського, С. Чистякової, М. Чошанова, О. Шияна та ін. Дослідження проблеми формування і розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей знайшло відображення в доповідях і працях науковців сучасності: А. Гуржія, В. Бикова, Н. Морзе. Проблема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес досліджувалась у працях Г. Селевко, В. Беспалько, М. Жалдака, Н. Морзе, А. Олійника, В. Розумовського, Є. Смирнової та інших учених. Г. Селевко ґрунтовно досліджує сучасні освітні технології, у тому числі й інформаційні у своїй базовій праці "Сучасні освітні технології" [1, с. 816].

«Інформаційна культура – одна із складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду та системи знань та вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність за оптимальним задоволенням індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій» [2]. Інформаційні вміння і комунікаційні навички значаться серед основних компетенцій людини ХХІ століття. Сформувані їх можна лише через освіту. Учитель повинен бути підготовленим, володіти даними вміннями і навичками на рівні науково-методичної компетентності.

Метою даної статті є аналіз науково-теоретичних і методологічних засад організації навчально-виховного процесу, орієнтованого на підвищення науково-методичного компетентнісного рівня вчителя. Розгляд практичних шляхів формування і розвитку в учителів науково-методичної компетентності як основи реалізації інформаційних умінь і комунікаційних навичок, спрямованих на підвищення ефективності і продуктивності навчально-виховного процесу, формування в учнів базових і предметних компетентностей.

Компетентнісний підхід у сучасній педагогіці розглядається як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містить знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [3, с. 64]. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Застосування вчителями інформаційних умінь і комунікаційних навичок як науково-методичних компетентностей є вимогою часу. На сьогодні, без використання інформаційно-комунікаційних засобів неможливо забезпечити рівний доступ до якісної освіти для всіх учнів. Кожен учитель загальноосвітнього навчального закладу, незалежно від ступеня, типу, форми власності закладу і рівня своєї кваліфікації, повинен уміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію й оперувати нею, відповідно до власних методичних потреб, навчальних потреб учнів і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

Протягом останніх десятиліть оволодіння вчителями основами інформаційно-комунікаційних технологій здійснювалось: під час навчання в педагогічних навчальних закладах; курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти; шляхом самоосвіти. Нині в країні впроваджується «Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій "Сто відсотків" на

період до 2015 року» (Постанова Кабінету міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 494). Серед шляхів реалізації значиться: розроблення нормативно-правового і науково-методичного забезпечення впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із завдань програми є підготовка і підвищення рівня кваліфікації вчителів, що забезпечить поліпшення якості шкільної освіти, створення механізму її стійкого інноваційного розвитку, варіативності й індивідуалізації навчання.

7 липня 2011 року було підписано меморандум про співпрацю між МОНмолодьспорт України й оператором «Київстар» щодо забезпечення шкіл широкопasmовим Інтернетом "Як свідчить міжнародний досвід, в розвинених країнах співпраця держави та бізнесу сприяє економічному зростанню й соціальній стабільності суспільства", – сказав Міністр освіти Д. Табачник у зв'язку з початком співпраці. За словами Табачника, у меморандумі закладаються підвалини для співробітництва як мінімум до 2013 року. "До кінця цього року, до безкоштовного фіксованого Інтернету від "Київстар" буде підключено вже близько 200 шкіл в різних містах України", – розповів І. Литовченко, Президент компанії "Київстар". Також він повідомив, що послуга буде безкоштовною. А швидкість доступу, дозволить проводити повноцінні відеоуроки, відеоконференції, відкривати флеш-анімацію [4]. Окрім того, 2010 року було презентовано національний проект "Відкритий світ", згідно з яким до 2015 року учні 5–9 класів мають перейти на безпідручниковий спосіб навчання. Підручники будуть замінені на персональні комп'ютери, планшетні ПК та мобільні ПК. Директор Інституту інноваційних технологій та змісту освіти О. Удод нещодавно зауважив, що станом на початок 2011–2012 навчального року 96% українських шкіл уже мали доступ до мережі [4].

Інформаційні вміння і комунікаційні навички вчителя є компонентом його науково-методичної компетентності, важливим показником його професійної майстерності і відповідності світовим стандартам у сфері освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій засвідчує їхні переваги над традиційними методичними системами навчання в контексті реалізації компетентнісного підходу, оскільки більшою мірою сприяють реалізації принципів особистісно орієнтованого спрямування навчально-виховного процесу, розширенню, інтенсифікації та підвищенню результативності засвоєння змісту.

Сучасна українська школа є підготовкою молодих людей до життя в суспільстві, у якому інформація передається, обробляється й оновлюється з кожною хвилиною. Тим не менш, інноваційно-комунікаційні компетентності включають не лише оволодіння комп'ютерним обладнанням і вміння розташовувати і знаходити інформацію й обмінюватися нею в мережі Інтернет з його величезним потенціалом. Найважливішим було, є і залишається людина-вчитель. Педагог має виступати керівником і фасилітатором процесу – обирати, пропонувати спосіб і передбачати наслідки використання будь-яких інформаційних технологій в освіті. Тільки вчитель, який знає (і використовує!) інформаційно-комунікаційні технології, може не тільки запропонувати учневі те, що комп'ютер (Інтернет) не може йому дати, але він буде мати можливість сам активно включитися в групу навчання, навчатися сам і навчати колег – підвищуючи, таким чином, рівень професійної науково-методичної компетентності.

Педагог (від грец. παιδαγωγ – вихователь) – особа, що займається викладацькою чи виховною роботою і має необхідну підготовку в цій галузі. Слово «педагог» у Стародавній Греції означало дослівно «провідник дитини» [7]. Зміст професійної діяльності – навчання і виховання підростаючого покоління, формування в учнів/вихованців компетенцій і компетентностей, які допоможуть їм бути успішними в житті. Відтак, зростають вимоги до кваліфікаційного рівня педагога. Адже найбільш ефективно навчає педагог, який сам володіє компетенціями успіху на рівні компетентностей. (Більш детально поняття професійної компетенції і компетентності ми розглядали у статті [8]: компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів і необхідними для якісної продуктивної дії, це норма освітньої підготовки; компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності, кваліфікація, накопичена в ході освіти і професійної підготовки, здатність застосовувати на практиці знання, уміння, навички на рівні поведінкових установок, використання в особистому житті якостей і навичок, набутих у ході професійної практики.) До компетенцій успіху нині, серед інших, відносимо інформаційно-комунікаційні знання, уміння і навички. І вчитель, у першу чергу, має володіти інформаційними вміннями і комунікаційними навичками на рівні компетентностей,

щоб успішно сформувати ці компетенції у своїх учнів. Відсутність або недостатній рівень розвитку окреслених умінь у вчителя призводить до втрати «суб'єкт-суб'єктних» навчально-виховних стосунків, відтак, учитель-консерватор стає баластом, що гальмує рух розвитку дитини. Завдання педагога бути фасилітатором, модератором, керівником процесу пізнання і навчання. Комп'ютерна техніка, Інтернет є хорошими засобами, які сприяють підвищенню ефективності і продуктивності навчання – засобами в руках компетентного вчителя, котрий володіє системою наукових і методичних знань.

Застосування комп'ютерів під час навчання призводить не лише до зміни ролі вчителя у навчально-виховному процесі, але й до перерозподілу функцій між учасниками навчального процесу. У сучасній організації навчальної діяльності техніка, зокрема персональний комп'ютер, також має свої дидактичні функції, які раніше належали лише учителю: реєстраційна, управлінська – покрокові вказівки, дидактичний супровід, інформаційна, контролююча та оцінююча, надання зворотного зв'язку. Але тільки вчитель обирає стратегію навчання, робить відбір навчального матеріалу й завдань. Незалежно від використаних технологій, виконавська функція зберігається за учнем. Але, завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям учень може впливати на визначення послідовності вивчення матеріалу і самостійно здійснювати пошук нового матеріалу, додаткових завдань для виконання і надавати допомогу у ході процесу навчання – навчати інших за методом «рівний-рівному».

На межі XX і XXI століть рівень комп'ютеризації навчального процесу в Україні залишав бажати кращого. Це видно з результатів дослідження стану комп'ютеризації загальноосвітніх шкіл, що проводився в 1997–1998 н. р., представленим у табл. 1 [5].

Таблиця 1

Наявність у школах сучасних комп'ютерів станом на 1997–1998 н. р.

Області	Загальна кількість ПК		Кількість IBM-сумісних комп'ютерів		Частка IBM-сумісних комп'ютерів %	
	місто	село	місто	село	місто	село
АР Крим	2098	2175	237	150	11,2	06,8
Вінницька	1731	1233	660	45	38,1	03,6
Волинська	1263	1490	347	202	27,4	13,5
Дніпропетровська	3495	2228	503	132	14,3	05,9
Донецька	5886	1594	160	60	02,7	03,7

Житомирська	1419	1072	365	168	25,7	15,6
Закарпатська	707	1386	34	-	04,8	-
Запорізька	2810	1411	1092	76	38,8	05,3
Івано-Франківська	1309	1123	545	266	41,6	23,6
Київська	913	2540	476	829	52,1	32,6
Кіровоградська	1020	2160	588	84	57,6	03,8
Луганська	2035	1287	990	286	48,6	22,2
Львівська	2393	3410	472	209	19,7	06,1
Миколаївська	783	1913	434	318	55,4	16,6
Одеська	2293	2045	543	87	23,6	04,2
Полтавська	1187	3704	437	132	36,8	03,5
Рівненська	999	1134	598	276	59,8	24,3
Сумська	1680	956	459	373	27,3	39,0
Тернопільська	1018	743	451	77	44,3	10,3
Харківська	1998	3285	704	700	35,2	21,3
Херсонська	1429	2023	132	185	09,2	09,1
Хмельницька	1076	2341	270	76	25,0	03,2
Черкаська	1327	1981	478	508	36,0	25,6
Чернівецька	468	1014	97	-	20,7	-
Чернігівська	501	1481	25	9	4,9	00,6
м. Київ	4484	-	1227	-	27,3	-
м. Севастополь	787	-	421	-	53,4	-
Україна (разом)	47109	45729	12745	5248	27,0	11,5

За рівнем оснащення шкіл ПК, їхніми технічними характеристиками й кількості учнів на один ПК Україна в ці роки відставала від розвинених країн не менш, ніж на 10 років.

За десять років ситуація в країні помітно змінилась. Наш погляд привернула інформаційно-аналітична довідка «Про стан інформатизації, комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в загальноосвітніх навчальних закладах» в 2009–2010 навчальному році, розміщена на сайті одного з районних відділів освіти: «На виконання доручення Глави Секретаріату Президента України від 16.03.2007р. №02-02/607 в усіх школах є доступ до мережі Інтернет по абонентській лінії за допомогою обладнання ADSL (Асиметрична цифрова абонентська лінія)». У той же час, результати опитування серед учнів сільських шкіл свідчать, що ситуація лише «теоретично» відповідає аналітичним довідкам. Насправді – у школі може бути один комп'ютер, котрий розміщений в кабінеті директора, але він ним не користується, тому що не вміє, а доступ до нього має лише вчитель інформатики (у кращому випадку).

Інформаційні вміння і комунікаційні навички в контексті науково-методичних компетентностей – є поєднанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) з іншими сучасними технологіями: комп'ютер із програмним забезпеченням, стільниковими телефонами, телебаченням і супутниковими послугами (наприклад, відео-конференц-зв'язок, спілкування он-лайн, дистанційне навчання) тощо.

Активною формою навчання останнім часом стало комп'ютерне дистанційне навчання (ДН). Воно базується на принципах автономії процесу пізнання. Його реалізація має потребу в новому педагогічному підході, заснованому на діалозі «викладач – комп'ютер – учень» [6]. До переваг дистанційного навчання відносять інтенсифікацію й оптимізацію навчання, рівний доступ до освіти для осіб з недостатніми матеріальними можливостями чи фізичними вадами. Для ефективності такого навчання потрібен взаємозв'язок педагога, учня та джерела інформації, розташованого в незалежних точках, об'єднаних за допомогою технології, яка дозволяє здійснювати взаємодію. Засоби дистанційного навчання можуть використовуватися вчителем як з метою підвищення рівня викладання свого предмету, так і для самоосвіти. Ефективне поєднання інформаційно-комунікаційних технологій і форм організації навчальної діяльності робить навчання цікавим і продуктивним щодо формування в учнів компетентностей ХХІ століття, підвищення їх мотивації до навчання тощо.

Висновки. Провівши дане дослідження, ми дійшли висновку, що для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності, інформаційні вміння і комунікаційні навички в учителя мають бути сформованими на рівні науково-методичних компетентностей і органічно поєднуватись з розумінням дидактичних функцій ІКТ відповідно до етапів, форм, цілей та завдань уроку. У подальших наукових дослідженнях ми плануємо більше уваги приділити використанню інформаційно-комунікаційних технологій з метою органічного поєднання змісту і процесу навчання, спрямованого на реалізацію мети і поетапного досягнення навчальних цілей відповідно таксономії Б. Блума.

Список використаних джерел

1. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і

засоби навчання. – 2008. – № 2(6). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu.ua.net/em6/emg.html>. Режим доступу до статті: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/content/08mnvshi.htm> (03.06.2011 р.).

2. *Гендина Н. И.* Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство (результаты российских исследований) [Текст] : доклад на ИФЛА-2004 / Н. И. Гендина // Школьная библиотека. – 2005. – № 3. – С. 18–24.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Текст] : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

4. Українські школи планують забезпечити швидкісним Інтернетом [Електронний ресурс]. Заголовок з екрана. – Режим доступу до статті : http://petschool.at.ua/news/ukrajinski_shkoli_planujut_zabezpechiti_shvidkisnim_internetom/2011-07-10-326 (20.02.2012р.).

5. Комп'ютер у школі та сім'ї [Текст]: науково-методичний журнал / Інститут педагогіки АПН України. – Київ : Фенікс, 1998. – № 4.

6. *Полат Е. С.* Новые педагогические и информационные технологии в системе образования [Текст]: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров / Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Ю. / Евгения Семеновна Полат (ред.). – М. : Academia, 2001. – 271 с.

7. Учитель. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. Заголовок з екрана. – Режим доступу до статті : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C> (20.02.2012р.).

8. *Києнко-Романюк Л. А.* Професійні компетентності педагога як рівень його кваліфікації [Текст]: Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентноспроможності майбутнього фахівця // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ялта, 22–24 вересня 2011 року). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2011. – Ч. 1. – 232 с. – С. 179–182.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ УМЕНИЯ И КОММУНИКАЦИОННЫЕ НАВЫКИ КАК СОСТАВНЫЕ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЕЙ

Киенко-Романюк Лариса Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры методологии и управления образованием Винницкого областного института последипломного образования педагогических работников, г. Винница, e-mail: krlesya@ukr.net

Заячковская Леся Николаевна, учитель высшей квалификационной категории, преподаватель информатики Могилев-Подольского монтажно-экономического колледжа Винницкой области, г. Могилев-Подольский, e-mail: lesya_1979@ramler.ru

Аннотация

Внедрение информационно-коммуникационных технологий сегодня является ведущей задачей образования Украины. Информационные умения и коммуникационные навыки рассматриваются как качественно новые возможности распространения и аккумуляции знаний. Актуальной является проблема их умелого использования учителями на научном и методическом уровнях, преподавателями СППО при повышении квалификации педагогических работников, а также при педагогическом самообразовании. Для эффективного использования информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности, информационные умения и коммуникационные навыки учителя должны быть сформированы на уровне научно-методических компетенций и органично сочетаться с пониманием дидактических функций ИКТ в соответствии с этапами, формами, целями и задачами урока.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетентности, информационные умения, коммуникационные навыки, учебно-воспитательный процесс.

INFORMATION ABILITIES AND COMMUNICATION SKILLS AS COMPOUND OF SCIENTIFICALLY-METHODICAL TEACHERS COMPETENCES

Larysa A. Kyuenko-Romaniuk, PhD (pedagogical sciences), associate professor, associate professor of the Methodology and Education Management Department, Vinnytsya Regional Institute of Post-graduate Education of Pedagogical Workers, Vinnytsya, e-mail: krlesya@ukr.net

Lesya M. Zayachkovska, teacher of the highest category, teacher of Computer Studies at Mogyliv-Podilsky Assembly and Economy College of Vinnytsya Region, Mogyliv-Podilsky, e-mail: lesya_1979@ramler.ru

Resume

Introduction of information and communication technologies is one of the priority task of education of Ukraine. Information abilities and communication skills are considered as qualitatively new possibilities of distribution and accumulation of knowledge. The actual problem is their skillful use by teachers in teaching and educational process at scientific and methodical levels as well as for improvement of pedagogical workers professional skills and also for pedagogical self-education. For effective use of information and communication technologies in professional work, teachers information abilities and communication skills should be formed at the scientifically-methodical level and organically combined with understanding of didactic functions according to stages, forms and purposes of lesson.

Keywords: competence, professional competence, information abilities, communication skills, teaching and educational process.

Матеріал надійшов до редакції 15.03.2012 р